

גליונות לעיון בפרשת השבוע
ערוכים בידי נחמה ליבוביץ

כ"ה

בהר-בחוקותי (תשי"ב) כ"ה ל"ט - מ"ג דיני עבד עברי
הסוה לגליונותיו גם גליון בהר-בחוקותי תשי"ח העוסק אף הוא בדיני עבד עברי.

הקדמה
הרמן כהן: 179 ע"ה
Religion der Vernunft aus den Quellen des Judentums
(דת החכמה ע"פ מקורות היהדות)

בדבריו על חקת העובד:
כל עובד יקרא עבד. אין במקרא שם מיוחד לעבד ולעובד. "עבד" הוא שמו של המכור והנמכר לאדונו, וכן שמו של ירא אלוקים ושל עובד אלוקים. והוא שמו של המסיח הנקרא: עבד ה'. ולפי זה מתאימה כל חוקת העבדים התאמה גמורה לאהבת הזולת של אמונת היחוד. אין העבד יכול ליהפך לעולם לקניין (- לחפץ mancipium), עליו להסאר חמיד איסיות ואדם.

א. טאלה כללית:
אין יכונה זה הנמכר לך בפרשתנו (ל"ט - כ"ג) ואין יכונה בפרשת מספטים (שמות כ"א א' - ו') ומהי סבת הסונה הזה?

2. הסוה לפסוקים מ"ב כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים
כ"ה כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים וע' רמז לסני הפסוקים

את איוב ל"א פסוקים י"ג - י"ד - ט"ו

במה מנמקת התורה את היחס הנדרש מאת האדון כלפי עבדו ובמה מנמק איוב את יחסו לעבד.

מהי סבת הסונה בין שניהם?
(דברי רש"י לפסוקינו מחבירים ע"י סירו הבא של ר' יהודה הלוי:

עבדי זמן - עבדי עבדים הם

עבד ה' הוא לבד חפסי,

על כן בבקש כל אנוס חלקו, -

"חלקי ה' " אמרה נפסי. (

כ. טאלות ודיוקים ברשי

1. מ' ז"ה כסכיר כחוסב

להבנת דברי רשי ראה דברי הבאור (ר' נפתלי הירץ ויזל):
כסכיר כחוסב יהיה עמן: אע"פ שמכר עצמו לך בכסף שקבל, והרי הוא מכור לך לכל עבודתך ולא יפטר ממך קודם זמנו, וחוסב שחולל לכופו לעשות כאשר תצוה עליו, תנהג עמו ככסיר שנשכר לך לעבודה ידועה; ולפי טאין השכירות (לגבי סכיר) מטתלמת אלא לבטוף (=בסוף גמר שירותו), אם חכבד עבודתך עליו, יניח עבודתך וילך לו; או כחוסב היושב בביתך והוא מאוכלי לחמן, שמדרכו לעבוד לבעל הבית, וכן חוסב הארץ מדרכו לעבוד לאדונו הארץ וכסתכבד על החוסב יעזוב וילך לו סביתך או מארצך, ומדרך בני האדם טינהגו עם השכיר והחוסב בדרך כבוד ולא יכבידו עליהם - כן יהיה העבד עמן.

- 2 -

xx (א) למה אין רש"י מזכיר בדבריו את החוטב ומסתפק בהזכירו את הסכיר בלבד ולמה יזכירו בלסון רבים "כסאר סכירים"...

xx (ב) השוה לדברי רש"י כאן את דבריו:
ויקרא פ"ב י"ד ד"ה חוטב כהן וסכיר
" כ"ה י" " ולסכירן ולחוטבן
(סים לב: הגירסא הנכונה של דברי רש"י למקום האחרון ע"פ הוצאת ברלינר: אף הגויים.)
האם מתאים פרוש מקומנו לפרושו של רש"י באחד מסני המקומות הנ"ל או יש לפרשו פרוש של רש"י?

(2) מ"א ד"ה ואל אחוזת אבותיו
בזר אריות מקטה; ולמה לא נפרשו כמסמנו: "אל קרקעות אבותיו"?
ענה לקושיחן!

(3) מ"ב " לא ימכרו ממכרת עבד
(א) העמק דברי רש"י בסמני פסוק
(ב) מניין לרש"י שעל צורת המכירה ידבר ולא על החלסיות המכירה, שלא ימכר לעולם!

ג. מ"א כסכיר כחוטב יהיה עמך.

ספרא מ"א: "...יהיה עמך". עמך במאכל, עמך במטחה, עמך בכסות נקיה. שלא תהא אוכל פת נקי והוא אוכל פת קיבור, אתה שותה יין יסן והוא שותה יין חדש. אתה יסן על גבי מוכין והוא יסן על גבי חבן.

בגמ' קדושין כע"א ממשיך ואומר:
מכאן אמרו: כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו.

מענינים דברי התוספות שם; וקשה, מאי "אדון לעצמו"? די לו להיות כאדונו. (=בטוח לאדונו ולא למעלה הימנו.) ויש לומר כדאיתא בירושלמי: דפעמים אין לו אלא כר אחד, אם סוכב עליו (האדון) בעצמו - אינו מקיים "עמך". ואם אינו סוכב עליו וגם אינו מוסרו לעבדו, זו מדה סדום. נמצא שעל כרחך צריך למסור הכר לעבדו. - והיינו "אדון לעצמו".

1. מהו הרמז בלסון הכתוב לדבריהם?
2. כיצד מפרשים חז"ל את המלה "עמך"?
- 3xx. התוכל להביא עוד דוגמאות לשמוש זה של "עם" בתורה?
4. הסבר מהי קושיחן בעלי התוספות!
5. מהו המושג "מדת סדום" המובא בדבריהם?
- 6x. סים לב: טאלה זו נטאלה אף בגליון בהר חס"י ורבו אז העונים, דברי הירושלמי המוהים ביותר, דמי טאין לו אלא כר אחד ודאי אין ביכולתו לקנות לו עבד ולפרנסו. הסבר מהי טעותם ואי הבנתם את דברי הירושלמי - ומהו הרעיון הכלול בדברי הירושלמי, אשר אותו לא הבינו העונים.

הטאלות המסומנות x קטות והמסומנות xx קטות ביותר אינן מחויב לפתור הכל.

חשובות יש לשלוח לנחמה ליבוביץ, במסגרת תוכנית העבודה השנתית, חסות
המחלקה ללימודי תנ"ך, תש"ל. י"ב אלול